

Warszawa, 22 czerwca 2015 r.

**Opinia do ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego
oraz ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia**

(druk nr 946)

I. Cel i przedmiot ustawy

Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia ma na celu dostosowanie systemu prawa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2013 r. o sygn. akt K 30/11, w którym stwierdzono niezgodność art. 78 § 2 i art. 81 § 1 Kodeksu postępowania karnego (zwanego dalej „k.p.k.”) z Konstytucją.

Trybunał orzekł, że:

- 1) art. 78 § 2 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje zaskarżenia postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji;
- 2) art. 81 § 1 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje zaskarżenia zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego, który złożył wniosek w trybie art. 78 § 1 k.p.k., jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i z art. 78 Konstytucji.

Przedłożona Senatowi ustawa modyfikuje obowiązujący stan prawny w ten sposób, że wprowadza zaskarżalność postanowienia sądu (zarządzenia prezesa sądu lub referendarza):

- o odmowie wyznaczenia obrońcy (art. 81 § 1a k.p.k.),
- o cofnięciu wyznaczenia obrońcy (art. 78 § 2 k.p.k.) oraz
- o odmowie ponownego wyznaczenia obrońcy (art. 80a § 4 k.p.k.).

Jednocześnie ustawa określa właściwość organu odwoławczego – sądu orzekającego w kwestii rozpatrzenia wprowadzanych przez ustawę zażaleń. Ustawa stanowi o wprowadzeniu tzw. instancji poziomej co oznacza powierzenie rozpatrywania zażalenia przez ten sam sąd (w strukturze organizacyjnej sądownictwa), tyle że orzekający w innym składzie osobowym.

Jeśli chodzi o skład sądu odwoławczego, to po 1 lipca 2015 r. zgodnie z art. 30 § 2 k.p.k. dotychczasowe zasady ulegną zmianie i regułą stanie się orzekanie przez sąd odwoławczy, na posiedzeniu, w składzie jednoosobowym, chyba że zaskarżone orzeczenie wydano w składzie innym niż jednoosobowy, wówczas właściwy będzie skład trzyosobowy (lub inny wskazany w ustawie).

W przypadku:

- zarządzeń prezesa sądu, odwołanie poziome oznaczać będzie rozpatrywanie zarządzenia wydanego przez prezesa właściwego sądu, przez jednego z sędziów tegoż sądu,
- postanowienia sądu, zażalenie rozpatrywane będzie przez innego sędziego tego samego sądu,
- zarządzenia referendarza, po wniesieniu sprzeciwu utraci ono moc, co skutkować będzie rozpatrzeniem wniosku na nowo przez prezesa sądu lub przez sąd.

Analogiczne do zmian wprowadzonych w procedurze karnej, wprowadzone zostały odpowiednie zmiany w procedurze wykroczeniowej. Postępowanie to ma charakter postępowania represyjnego, zatem obwinionemu przysługuje prawo do obrony, w tym szczególnie ważne, prawo do obrońcy.

Ustawa dodaje również zastrzeżenie, zgodnie z którym ponowny wniosek o wyznaczenie obrońcy pozostawia się bez rozpoznania, jeżeli został oparty na tych samych okolicznościach. Przepis ten jest efektem wprowadzenia nowej ścieżki odwoławczej i uzasadniony jest przeciwdziałaniem próbom obstrukcji procesowej przez podejrzanego (oskarżonego) albo obwinionego, dokonywanej przez składanie nieuzasadnionych środków zaskarżenia.

II. Przebieg prac legislacyjnych

Ustawa została uchwalona przez Sejm na 94. posiedzeniu w dniu 12 czerwca 2015 r. Ustawa jest wynikiem prac nad senackim projektem ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 2540).

Prace na projektem ustawy prowadziła Komisja Nadzwyczajna do spraw zmian w kodyfikacjach. W dniu 27 maja 2015 r. komisja przedstawiła sprawozdanie o rozpatrywanym projekcie ustawy wraz ze zmianami.

Najistotniejsza zmiana polegała na zmianie właściwości sądu odwoławczego poprzez rezygnację ze zwykłej w tych sprawach kontroli przez sąd wyższej instancji na rzecz tzw. poziomej kontroli instancyjnej.

Druga ze zmian polega na rezygnacji ze zmiany zaproponowanej w art. 3 projektu ustawy, polegającej na nowelizacji ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 27 września 2013 r. (Dz. U. poz. 1247) co wynika z przewidywanego terminu wejścia w życie niniejszej ustawy, który ze względu na czas trwania procesu legislacyjnego nastąpi już po dniu 1 lipca 2015 r.

W trakcie drugiego czytania nie zgłoszono poprawek, toteż Sejm przystąpił niezwłocznie do trzeciego czytania.

III. Uwagi szczegółowe

Dokonana na etapie prac sejmowych zmiana właściwości sądu odwoławczego poprzez rezygnację ze zwykłej w tych sprawach kontroli przez sąd wyższej instancji na rzecz tzw. poziomej kontroli instancyjnej nie budzi zastrzeżeń w odniesieniu do postanowień wydawanych przez sądy.

Inaczej wygląda ocena tej zmiany w przypadku zarządzeń wydawanych przez prezesów sądów, które w trybie odwoławczym oceniane będą przez sędziów tego samego sądu, którego prezes wydał zaskarżone zarządzenie.

Jest to rozwiązanie atypowe z punktu widzenia dotychczasowej systematyki Kodeksu postępowania karnego.

Wątpliwości Trybunału Konstytucyjnego budziło już orzekanie w sprawie wyznaczenia obrońcy przez prezesa sądu. Trybunał zaakcentował zarówno to, że orzekanie w sprawie wyznaczenia obrońcy z urzędu jest „sprawą” w rozumieniu Konstytucji oraz to, że sprawa taka należeć winna do wyłącznej kompetencji sądu, gdyż prawo do obrony jest prawem wywodzonym wprost z art. 45 ust. 1 Konstytucji i jako takie powinno być poddane kontroli sądowej.

Ten pogląd Trybunału nie znalazł się w sentencji orzeczenia, nie został więc uwzględniony w projekcie ustawy. Jednakże nie można go ignorować przy ocenie prawidłowości przyjętej w ustawie ścieżki odwoławczej.

Wydający zarządzenie prezes sądu nie korzysta z atrybutu sądu tj. niezawisłości i niezależności. Dodatkowo przekazanie odwołania od jego decyzji sędziemu administracyjnie podległemu wydającemu zarządzenie prezesowi, budziło wątpliwości już na etapie przygotowania projektu ustawy i przesądziło o jego ostatecznym kształcie opartym na art. 466 § 2 k.p.k., który stanowi, że zażalenie na zarządzenie prezesa rozpoznaje sąd odwoławczy.

Jedynym wyjątkiem od tej normy stanowi treść art. 337 § 2, który odnosi się do zwrotu akt prokuratorowi z przyczyn formalnych.

Motywy leżące w zamyśle zmiany takiego rozwiązania, to jest przyspieszenie postępowania i zmniejszenie jego kosztów, ograniczają w tym wypadku możliwość korzystania z konstytucyjnie umocowanego prawa do obrony.

W świetle powyższego należy rozważyć zasadność wprowadzenia odwołania od zarządzeń prezesa na zasadach ogólnych.

IV. Propozycje poprawek

1) w art. 1:

a) w pkt 2, § 4 otrzymuje brzmienie:

„§ 4. Na zarządzenie prezesa sądu o odmowie ponownego wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie, a na postanowienie sądu zażalenie przysługuje do innego równorzędnego składu tego sądu.”,

b) w pkt 3, § 1a otrzymuje brzmienie:

„§ 1a. Na zarządzenie prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie, a na postanowienie sądu zażalenie przysługuje do innego równorzędnego składu tego sądu.”;

2) w art. 2 w pkt 1 , w § 1 w zdaniu drugim skreśla się wyrazy „do sądu właściwego do rozpoznania sprawy”.

Beata Mandylis

Główny legislator